

روزه در آیین یهود و مسیحیت

زهره سادات موسوی

خواه متوطن باشد و خواه غریبی که در میان شما مأوا گزیده باشد. زیرا در این روز، کفارہ برای تطهیر شما انجام خواهد شد و از جمیع خطاهایی که نسبت به خداوند مرتکب شده‌اید، پاک می‌شوید.»^۲

«و این برای شما فریضه دائمی خواهد بود تا برای بنی اسرائیل از تمامی گناهان ایشان یک مرتبه هر سال کفارہ شود. پس چنان که خداوند موسی را امر فرمود هم‌چنان به عمل آورد.»^۴ علاوه بر روزه واجب، ملت یهود هرگاه می‌خواستند در حضور خداوند اظهار عجز و تواضع کنند، روزه می‌داشتند تا به گناهان خود اعتراف کرده، به وسیله روزه و توبه رضای خداوند را تحصیل کنند.^۵

و نیز در کتاب اول سموئیل آمده است: «و سموئیل گفت که تمامی اسرائیل را به مصبه جمع نمایید که خداوند را در باب شما استدعا خواهیم نمود. و ایشان به مصبه جمع شده، آب کشیده در حضور خداوند ریختند و در آن روز، روزه گرفتند و در آن جا گفتند که خداوند را گناه نمودیم...»^۶

در کتاب اشعای نبی نیز به اهمیت روزه‌داری و شاخصه‌های روزه پسندیده اشاره شده است، در جایی که بنی اسرائیل به خداوند خطاب می‌نمایند:

«چرا وقتی روزه می‌داریم نمی‌بینی و زمانی که جان‌های خود را رنجانیدیم به ما توجه نکردی؟ (خداوند پاسخ می‌دهد): شما در روز روزه خویش، خوشی (سود) خود را جست‌وجو

نوشند و انسان‌ها و بهایم پلاس بیوشند و به خدا به شدت فریاد کنند و هر کسی از راه زشت خود و از ظلمی که در دستش است، برگردد. که می‌داند، شاید که خدا برگشته، تغییر به اراده‌اش بدهد و از شدت قهرش رجوع کند تا که هلاک نگردیم.»^۲

حکم روزه و پرهیز غذایی در میان اغلب ادیان معمولاً در نص تعالیم وجود دارد، اگرچه بعضی از احکام جزئی روزه‌داری، از قبیل برشمردن روزه‌های واجب و مستحب و نحوه روزه‌داری، نیز در سنت و سیره اولیای دین و تفاسیر بزرگان آمده است.

به هر حال آن‌چه از تعالیم ادیان الاهی برمی‌آید، روشن می‌کند که هدف از روزه‌داری به طور کلی، تهذیب نفس و ایجاد طهارت و پاکی معنوی و رفع رنج و بلاهای طبیعی با کمک گرفتن از یک ریاضت شرعی است.

روزه در آیین یهود (تعنیت)

در آیین یهود که قدیمی‌ترین احکام مدون شریعت را در بردارد، روزه مورد سفارش قرار گرفته است. در این آیین از روزه تحت عنوان «تعنیت» یاد می‌شود که به معنای «رنج دادن جان» است.

اولین فرمان روزه به صراحت در تورات برای «روز توبه» داده شده است:

«برای شما فریضه دائمی باشد که در روز دهم از ماه هفتم (عبری) جان‌های خود را رنج دهید (روزه بگیرید) و هیچ کار نکنید؛

روزه‌داری در میان اقوام و ملل مختلف، به صورت‌های متفاوت وجود داشته است و از آن برای تهذیب نفس، رفع بلاهای آسمانی و رهایی از اندوه و رنج‌های غیرمترقبه بهره می‌برده‌اند.

جمیز هاکس^۱ در قاموس کتاب مقدس آورده است که می‌توان گفت حکم طبیعت است که در این مواقع پرورش و نمو را ترک می‌کند، اشتها را می‌برد و محرک اجتناب‌های دیگر نیز می‌باشد. به طور کلی در عهد عتیق و جدید، به هیچ وجه اشاره‌ای به این مطلب نیست که قبل از ایام موسی، روزه بدین نحو معمول بوده است اما به چهل روز روزه داشتن حضرت موسی، ایلیا و عیسی اشاره شده است. در کتاب یونس نبی (یوناه در عبری) آمده است، در میان مردم نینوا (که مؤمن به دین الاهی نشده بودند) ایمان به تأثیر روزه در رفع بلاهای دنیوی و اخروی وجود داشته است. در این کتاب، پس از ذکر یاس یونس نبی از توبه قوم و روگردانی وی از آنان آمده است:

«و مردمان نینوا به خدا ایمان آورده‌اند و روزه را ندا کرده، از بزرگ تا کوچک ایشان، پلاس‌ها پوشیدند و به محض این که خبر به ملک نینوا رسید از تختش برخاست و لباس عزتش را از بدنش کند. پلاس پوشیده، بر خاکستر نشست. پس از فرمان ملک و بزرگان در نینوا، بدین مضمون نداکنان گفتند که انسان‌ها، بهایم و گاو و گوسفندان چیزی را نخشدند و خوردنی‌ها را نخورند و آب را

می‌کنید و بر عمله‌های خود ظلم می‌نمایید. اینک به جهت نزاع و مخاصمه روزه می‌گیرید و با خشونت شرارت می‌کنید. امروز، روزه نمی‌گیرید که آواز خود را در اعلیٰ علیین بشنوائید. آیا روزه‌ای که من می‌پسندم این است که آدمی، روزی، جان خود را برنجانند و سر خود را مثل نی، خم ساخته، پلاس و خاکستر زیر خود بگسترانند؟ آیا این را روزه و روز مقبول خداوند می‌خوانی، مگر روزه‌ای که من می‌پسندم این نیست که بندهای شرارت را بگشایید و گره‌های یوغ را باز کنید و مظلومان را آزاد سازید و هر یوغ را بشکنید. مگر این نیست که نان خود را به گرسنگان تقسیم نمایی و فقیران رانده‌شده را به خانه خود بیاوری و چون برهنه را بینی او را بیوشانی و خود را از آثانی که از گوشت تو می‌باشند مخفی نسازی، آن‌گاه نور تو، مثل فجر طالع خواهد شد و صحت تو به زودی خواهد رویید و عدالت تو پیش تو خواهد خرامید و جلال خداوند ساقه تو خواهد بود. آن‌گاه دعا خواهی کرد و خداوند تو را اجابت خواهد فرمود و استغاثه خواهی نمود و او خود خواهد گفت که اینک حاضر هستم.»^۲

بنابراین اگرچه مفهوم روزه در آیین یهود، خودداری از خوردن و آشامیدن از زمان سپیده صبح تا فرارسیدن تاریکی کامل هوا می‌باشد اما انجام اعمال خیر و پرهیز از شرارت، سبب مقبول واقع شدن روزه در پیش‌گاه خداوند می‌شود. انواع روزه‌هایی که در آیین یهود وجود دارد عبارت‌اند از:

الف. روزه‌های واجب:

روزه‌های فریضه در آیین یهود شش مورد است که تنها در دو مورد آن، زمان رعایت روزه‌داری از قبل از غروب، آغاز و با تاریکی هوای روز بعد (زمان درآمدن ستاره‌ها) پایان می‌یابد و بیست و پنج ساعت طول می‌کشد که عبارت‌اند از:

۱. روزه یوم کیپور^۳: (که عبارت عبری کلمه کفارَه است.)

مهم‌ترین روزه و به اصطلاح، روزه بزرگ یهودیان، روزه یوم کیپور، در هفتم ماه تشرین انجام می‌شود که در پایان دوره چهل روزه ایام توبه و روز بخشایش است و دستور این روزه همان طور که بیان شد در تورات، سفر لاویان، آمده است و در حقیقت این روز، با روزه کفارَه می‌شود (پوشش گناه برداشته می‌شود).

در این روزه موارد زیر رعایت می‌شود:
- پرهیز از کار کردن (همانند روز سبت [شنبه]);
- خودداری از خوردن و نوشیدن;
- از صبح تا شب در کنیسه به سر بردن;
- پرهیز از هرگونه شست‌وشو و استحمام;
- خودداری از روغن‌مالی و هرگونه آرایش;
- پرهیز از روابط زناشویی;

- پوشیدن کفش چرمی که راحت‌ترین کفش شمرده می‌شود، جهت رنجاندن جسم خود؛ زیرا تورات می‌فرماید: «خود را در این روز برنجانید»^۴ و همچنین درباره علت این حکم گفته‌اند، ممنوعیت پوشیدن کفش چرمی از این بابت است که ارجحیت انسان با عمل نیک بوده و اگر تخطی کند بر حیوان برتری ندارد تا پوست او را برپا کند و لذا از روی تواضع باید از پوشیدن کفش چرم حیوان در هنگام روزه‌داری پرهیزد.

(روزه‌های چهارروزه زیر (شماره‌های ۲، ۳، ۴ و ۵) در ارتباط با یادبود وقایع مربوط به ویرانی معابد اول و دوم بیت‌المقدس گرفته می‌شود.)

۲. روزه نهم ماه آب (یا آو)
این روزه به یادبود خرابی معبد بیت‌المقدس در دو مقطع زمانی زیر رعایت می‌شود:

یکم. خراب شدن آن توسط بخت‌النصر پس از ۴۱۰ سال آبادی (از زمان سلیمان نبی تا نهم ماه آب سال ۵۸۶ ق. م.)

دوم. خرابی آن توسط رومیان، ۴۹۰ سال پس از خرابی اول در نهم ماه آب. در این روزه ممنوعیت‌ها مانند روزه یوم کیپور است و روزه‌ای بیست و پنج ساعته است با تفاوت‌های زیر:

- کار کردن حرام نیست ولی آن را خوش‌یمن نمی‌دانند.

- روز را تا ظهر در کنیسه هستند و مرثی ارمیا و... قرائت می‌شود.

۳. روزه گدلیا در سوم ماه تشرین
این روزه به نام یکی از بزرگان یهود است که بعد از حمله بخت‌النصر مسئول رسیدگی به امور یهودیان بوده است و چون وی در این روز کشته شده است یهودیان به پاس احترام به او این روز را روزه می‌دارند.

۴. روزه دهم ماه طبت
روزه در سال‌روز شروع محاصره شهر بیت‌المقدس توسط بخت‌النصر.

۵. روزه هفدهم ماه تموز
روزه در سال‌روز ورود رومیان به بیت‌المقدس که در آن کشتار بسیاری صورت می‌گیرد.

۶. روزه استر^۵ در سیزدهم ماه اذار (ادار) به یادبود سه روز روزه یهودیان ایران در زمان خشایارشا که حکم قتل عام آن‌ها را صادر کرد و با تلاش ملکه یهودی وقت (استر) حکم باطل شد (و به یادبود واقعه پوریم). در این روز استحمام و شست‌وشو ممنوعیت ندارد.

ب. روزه آدینه یسح (فصح)

این روزه مختص پسران و مردان نخست‌زاده خانواده است و به یادبود ضربت خداوند به مصریان در زمان خروج بنی‌اسرائیل از مصر و مصونیت یهودیان از آن ضربت است.

ج. روزه‌های مستحب (رشوت به معنای اختیاری)

۱. روزه‌های دوشنبه و پنج‌شنبه در طول سال؛
۲. روزه‌های آدینه ماه نو عبری (روز قبل از حلول ماه قمری [ماه‌های عبری قمری هستند]);

۳. عروس و داماد در روز عروسی و یا قبل از آن، در صورت امکان روزه می‌گیرند. (تا توبه کرده و با پاکی وارد زندگی جدید شوند);

۴. کسی که خواب آشفته‌ای دیده و آن را نشان بدی می‌داند، به خاطر کفارَه گناهان و رفع مصیبت روزه می‌گیرد؛

۵. رسم بعضی از یهودیان برای روزه گرفتن در سال‌روز فوت پدر، مادر یا علمای بزرگ دینی. قابل ذکر است که در روزه‌های مستحب برخی ممنوعیت‌ها مثل شست‌وشو و استحمام وجود ندارد. همان طور که بیان شد رساله «تعنیت»

که درباره ایام روزه است نیز تنها شامل حال ایام عزاداری ملی نمی‌شود، بلکه در مورد ایام روزه‌ای سخن گفته است که مردم در آن‌ها به عزاداری برای حوادث و رنج‌هایی که پدید می‌آید، می‌پردازند و نیز آمده است که گاهی در مواقع مصیبت عام، روزه غیرمرسوم قرار می‌دادند و در این صورت اطفال شیرخواره را و گاهی حیوانات را نیز از چرا، منع می‌کردند^{۱۱} لذا هنگام وقوع بلاهای طبیعی یا قحطی و خشک‌سالی و نظیر آن، بنا به حکم مرجع دینی کلیمیان، روزه جماعتی گرفته می‌شود.

امروزه در میان امت یهود، پیروان ارتدکس، خود را بیشتر ملزم به رعایت امر روزه می‌دانند اگرچه پیروان فرق کنسرواتیو (محافظه‌کاران) و حتی رفرمیست‌ها (تحول‌گراها) حتما روزه بزرگ را می‌گیرند.

روزه ۱۲ در آیین مسیحیت

در سنت و سیره عیسی مسیح در اناجیل، اشاره به روزه‌داری وی شده است به طوری که در انجیل متی درباره احوالات مسیح پس از تعمید توسط یحیی آمده است:

«آن‌گاه عیسی به دست روح به بیابان برده شد تا ابلیس او را تجربه نماید. و چون چهل شبانه روز، روزه داشت آخر گرسنه گردید...»^{۱۳}
البته در سیره مسیح مشخص نیست که آیا خود روزه مخصوص داشته است یا خیر.

قابل ذکر است که در اناجیل نقل شده که فریسیان (فرقه‌ای از یهود که احکام تورات را بیشتر رعایت می‌کرده‌اند) و حتی شاگردان یحیی، درباره این‌که شاگردان عیسی روزه نمی‌دارند گله می‌کنند:

«آن‌گاه شاگردان یحیی نزد وی آمده، گفتند: چگونه است که ما و فریسیان روزه بسیار می‌داریم لکن شاگردان تو روزه نمی‌دارند.»^{۱۴}
و در پاسخ سؤال آمده است:

«عیسی بدیشان گفت: آیا پسران خانه عروسی، مادامی که داماد با ایشان است می‌توانند ماتم کنند؟ ولکن ایامی می‌آید که داماد از ایشان گرفته می‌شود در آن هنگام روزه خواهند داشت و هیچ کس بر جامه کهنه، پارچه نو، وصله نمی‌کند؛ زیرا آن وصله از جامه جدا می‌گردد و دریدگی آن بدتر می‌شود. و شراب نو را در مشک‌های کهنه نمی‌ریزند والا مشک‌ها دریده می‌گردد. شراب ریخته، مشک‌ها تپاه می‌گردند، بلکه شراب نو را در مشک‌های نو می‌ریزند تا هر دو محفوظ باشند.»^{۱۵}

قریب به این مضمون، در انجیل لوقا باب ۳۵/۵-۳۳ و انجیل مرقس باب ۲/۲-۱۸ نیز تکرار شده است.

در این پاسخ عیسی دو نکته لحاظ شده است: اول علت عدم روزه‌داری شاگردان و دوم این‌که پس از عیسی، امر روزه‌داری بر پیروان لازم است.

در انجیل متی، از قول مسیح، روزه باعث قوت روح انسان شمرده شده است، به طوری که آمده:

«اما شاگردان نزد عیسی آمده، در خلوت از او پرسیدند چرا ما نتوانستیم او (دیو) را (از آن مصروع) بیرون کنیم. عیسی ایشان را گفت به سبب بی‌ایمانی شما؛ زیرا هر آینه به شما می‌گویم اگر ایمان به قدر دانه خردلی می‌داشتید، بدین کوه می‌گفتید از این‌جا منتقل شو، البته منتقل می‌شد و هیچ امری بر شما

محال نبود. لیکن این جنس جز به دعا و روزه بیرون نمی‌رود.»^{۱۶}

البته در سیره مسیح، امر به رعایت روزه مخصوص وجود ندارد، ولی طبق سنت مسیحی حواریون (پس از عیسی)، مؤمنان و راهبان ایام گذشته عمری را با انکار لذات و زحمات بی‌شمار و روزه‌داری به سر برده‌اند.^{۱۷} ولی بر حسب نص انجیل، عیسی و حواریون در موقع لزوم، روزه را منظور و معمول داشته‌اند ولی امر بر حتمیت و وجوب آن وجود ندارد.^{۱۸} در طول تاریخ مسیحیت علی‌رغم تمایل به تجرد و ریاضت به جهت تعلیم خاص عهد جدید، خصوصاً کلام پولس در نامه اول تیموتائوس، پرهیز و روزه فی نفسه مفید دانسته نشده، اما همواره قدر و اعانتی برای تقدس و توبه انگاشته شده است.

روزه ایستر^{۱۹}

با این حال مسیحیان مؤمن چهل روز قبل از عید پاک را ایام روزه و پرهیز می‌دانند که به این روزه، روزه لنت^{۲۰} می‌گویند و در چهارشنبه Ash Wednesday انجام می‌شود. در این روز کلیساها سرود دینی سال قبل را می‌سوزانند و کشیش روی پیشانی عبادت‌کنندگان از خاکستر آن صورت صلیب می‌کشد.

روزه نینوا (روزه آشوریان)

برای آشوریان، ایام متفرقه‌ای جهت روزه وجود دارد که مهم‌ترین آن، روزه نینواست که سه روز طول می‌کشد و شخص مدت هفتاد و دو ساعت بدون آب و غذا باید بگذراند. در این سه روز دعا و مراسم اجرا می‌شود و روز چهارم روز شکرگزاری است.

البته به خاطر سختی این روزه تعداد کمی آن را می‌گیرند.

در مورد شأن تاریخی آن آمده است که یونس نبی به نینویان اعلام کرد که خداوند بعد از شش هفته، آن شهر را به خاطر گناهان مردم خراب خواهد کرد و بر عکس تفکر یونس، مردمان نینوا حرف او را باور کرده، چهل روز نه می‌خوردند و نه می‌آشامیدند تا خداوند از گناه ایشان در گذشت.

روزه نینوا در دهم فوریه انجام می‌شود. آمده است در قرن پنجم میلادی بیماری طاعون در نینوا شیوع یافت روحانیان اعلام روزه کردند و این مناسبت نیز برای روزه این روز وجود دارد.

منابع:

- اسناد و مباحثی درباره تاریخ کلیسای شرق (کانون یوحنا رسول)، جلد اول؛
- اینار مولند، جهان مسیحیت، ترجمه باقر انصاری، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۸؛
- مسیح و مسیحیت نزد ایرانیان، حسن دهقانی تقفی، کتاب‌های سهراب، ۱۳۷۱؛
- آدین آشناین سالتز، سیری در تلمود، ترجمه باقر طالبی دارابی، مرکز ادیان و مذاهب ۱۳۸۲؛
- عهد عتیق و عهد جدید؛
- قاموس کتاب مقدس، ترجمه و تألیف جیمز هاکس.

پی نوشت:

1. James Hoks
۲. عهد عتیق، کتاب یونس، باب ۳/۱-۵
۳. عهد عتیق، سفر لاویان، باب ۱۶/۳۰-۲۹
۴. عهد عتیق، کتاب یونس، باب ۱۶/۳۴
۵. عهد عتیق کتاب نحمیه، باب ۱/۹
۶. عهد عتیق، کتاب اول سموئیل نبی، باب ۷/۵-۷
۷. عهد عتیق، کتاب اشعیا نبی، باب ۵۸/۳
8. Kipper
۹. عهد عتیق، سفر لاویان، باب ۱۶/۲۹
10. Ester
۱۱. عهد عتیق، یونیل، باب ۱۶/۲ و دانیال، باب ۱۰/۳ و ۲
12. Fast
۱۳. عهد جدید، انجیل متی، باب ۲/۴
۱۴. عهد جدید، انجیل متی، باب ۹/۱۴
۱۵. عهد جدید، انجیل متی، باب ۹/۱۷-۱۵
۱۶. عهد جدید، انجیل متی،
۱۷. عهد جدید، نامه به فرنیتان، باب ۱۱/۲۷
۱۸. روم، باب ۱۴/۲-۱ و نامه اول به تیموتائوس باب ۴/۴-۳
19. Easter
20. Lent